

Μακεδονικά

Τόμ. 34, Αρ. 1 (2004)

Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα

Αθ. Ε. Καραθανάσης

doi: [10.12681/makedonika.889](https://doi.org/10.12681/makedonika.889)

Copyright © 2015, Αθ. Ε. Καραθανάσης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Καραθανάσης Α. Ε. (2004). Γιώργος Φ. Ρουμελιώτης, Ο Νέος Ελληνισμός στην Έδεσσα (Βοδενά) του πρώτου μισού ΙΘ' αιώνα. Συμβολή στην ιστορία της Έδεσσας του ΙΘ' αιώνα. *Μακεδονικά*, 34(1), 438–440.
<https://doi.org/10.12681/makedonika.889>

Αυτό σημαίνει ότι στόχευση των εκδοτών ήταν η διάχυση των έμπορικῶν, με τή σημερινή έννοια, βιβλίων και ότι τὰ φιλολογικά έργα, μολονότι δέν κυριαρχοῦν, ἔχουν καί αὐτά τή σημασία τους. Λείπει, ὁμως, κατὰ τὸν κ. Κ.Π. ἡ καλλιτεχνική αἴσθηση τῶν εκδοτῶν. Ὁ κ. Κ.Π., πρόσεξε, ὡσαύτως, ὅτι ὁ τόπος εκδόσεως εἶναι ψευδευπίγραφος: ἀντὶ γιὰ τὴ Θεσσαλονίκη ἀναγράφεται ἡ Ἀθήνα ἢ ἡ Λευψία. Καί τοῦτο ἐκ τοῦ φόβου τῶν τουρκικῶν ἀρχῶν. Ἀξιοσημείωτος, ἀλλὰ ἀκρῶς εὐλόγος, εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν δύο μοναδικῶν εκδόσεων τὸ 1898. Τὰ γεγονότα τοῦ 1897 εἶχαν καί ἐδῶ τὸν ἀντίκτυπὸ τους. Ἐντούτοις αξιοσημείωτη παρουσιάζεται ἡ ἐκδοσις ἐφημερίδων μεταξὺ 1901-1912 ἀνέρχονται σὲ δέκα ἕξι καί δύο περιοδικὰ (Θεσμαϊκαὶ Ἡμέραι καὶ Οἰκονομικὴ Ἐπιθεώρηση). Κατὰ τὴν περίοδο 1901-1912 ἐξεδόθησαν ἑβδομήντα ἕξι βιβλία (10 φιλολογικὰ-λογοτεχνικά, 19 παιδαγωγικά, 34 τῶν συλλόγων καί λιγότερα ἠθικοπλαστικά-θηροκευτικά). Οἱ παρατιθέμενοι δύο πίνακες εἶναι πολὺ χρήσιμοι γιὰ τὸν ἀγαπῶντα τὴς στατιστικῆς συγκρίσεις.

Στὸ κεφάλαιο *Commerce du livre* (Τὸ ἐμπόριο τοῦ βιβλίου) ὁ κ. Κ.Π. ἀναζητεῖ τοὺς βιβλιοπῶλες τῆς Θεσσαλονίκης καὶ ἀναφέρει, πλὴν τοῦ Μ. Γκαριμπολά, τὸν Θεόδωρο Χοῦδᾶ, τοῦ ὁποιοῦ ἡ παρουσία στὴν πόλιν μας χρονολογεῖται ἀπὸ τὴς ἀρχῆς τοῦ 19ου αἰ. Προσθέτομε ἐδῶ ὅτι ἡ οἰκογένεια Χοῦδᾶ, κεφαλωνίτικης καταγωγῆς, ἔχει πολλὰ μέλη τῆς ἐγκατεστημένη στὴ Θεσσαλονίκη καὶ ἀσκοῦντα διάφορα ἐπαγγέλματα (βλ. Κ. Δ. Μέρτζιος, *Μνημεῖα Μακεδονικῆς Ἱστορίας*, ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Θεσσαλονίκη 1947, passim). Βιβλιεμπόριο ἀσκοῦσαν, ὡσαύτως οἱ εκδότες Κ. Δαρζιλοβίτης, Ν. Βαγλαμαλῆς (1868-1874, 1881-1883), Σοφ. Γκαμπολάς, Θωμᾶς Θάνου, ὁ γιὸς του Χρήστος, Ν. Γ. Βικόπουλος (1879) ποὺ συνεταιρίζεται με τὸν Στ. Θάνου, καί τὸν Ἀρ. Μενεξέ καί τὸν Ἀντωνιάδη (1896 ci.), S. Grasso ποὺ πρακτόρευε τὸν Ἐσπερο τῆς Λευψίας, ὁ Δ. Κ. Βουλουσσόπουλος (1885), ὁ Νικ. Χριστομάνος (1885).

Τὴν περίοδο 1901-1912 στοὺς ἴδιους περίπου βιβλιοπῶλες προστίθενται καί ἄλλοι ὡς οἱ Καλογερόπουλος-Βελλίδης, Ἰω. Κούσουρας, Γ. Χατζηγεωργίου, Δ. Γ. Σωνίδης, ὁ Ν. Α. Ξενοφανίδης, οἱ Δεπάστας-Σφύρας-Γεράδου, ὁ Ν. Ἀντωνιάδης.

Ἀκολουθεῖ ἡ βιβλιογραφία τῶν ἑλληνικῶν ἐντύπων ἀπὸ τὸ 1850-1912, ποὺ ἀνέρχονται στίς 250, ὅπου προστίθενται οἱ εκδόσεις χωρὶς χρονολογία ἀριθμ. 251-277+278-279 προσθήκης τοῦ ἔτους 1884.

Συμπερασματικῶς, ἡ βιβλιογραφία τοῦ κ. Κ.Π. εἶναι μία σημαντικὴ συμβολὴ στὴν πνευματικὴ κίνηση καὶ ζωὴ τῆς Θεσσαλονίκης σὲ μία κρίσιμη περίοδο τῆς ἱστορίας τῆς, ὅπου τὸ ἑλληνικὸ βιβλίον καί τὸ περιοδικό, ἡ τυπογραφία ἐν γένει, ἔχουν μείζονα λόγο ὄχι μόνον στὸν πολιτισμὸ τῆς πόλεως, ἀλλὰ καί στὴν ἐνίσχυση τοῦ ἐθνικοῦ φρονήματος τῶν πολιτῶν τῆς.

Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΑΘ. Ε. ΚΑΡΑΘΑΝΑΣΗΣ

Γιῶργος Φ. Ρουμेलιώτης, *Ὁ Νέος Ἑλληνισμὸς στὴν Ἐδεσσα (Βοδενά) τοῦ πρώτου μισοῦ τοῦ 19 αἰῶνα. Συμβολὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἐδεσσας τοῦ 19 αἰῶνα*, Ἐκδόσεις Λαογραφικῆ Ἐταιρείας Ν. Πέλλας, Ἐδεσσα 2000, σσ. 208.

Ὁ Γιῶργος Ρουμελιώτης, νέος ἐκπαιδευτικὸς, δραστηριοποιεῖται ἐδῶ καί χρόνια στοὺς πνευματικὸς κύκλους τῆς Ἐδεσσας, εκδότης ἐφημερίδος καί περιοδικοῦ ποὺ προβάλλουν στὸ εὐρύτερο κοινὸ τὴν ἱστορία τῆς πόλεως του. Ἡ παρούσα ἐκδοσις εἶναι οὐσιαστικῶς ἡ νεώτερη ἱστορία τῆς Ἐδεσσας, ἔτσι τουλάχιστον τὴν ἐκτιμᾷ ὁ ἀναγνώστης τοῦ ἐνδιαφέροντος αὐτοῦ βιβλίου. Ὅπως ὁ ἴδιος ὁ συγγρ. γράφει στὴν

είσαγωγή του, στο βιβλίο του παρελαύνουν Έδεσσαίοι λόγιοι, φιλικοί και αγωνιστές της Έθνικης Παλιγγενεσίας, διδάσκαλοι και σχολεία, κληρικοί και έπιφανείς συμπολίτες του 19ου αί., άλλα και κοινοτικοί θεσμοί και μία διακεκριμένη έλληνομάθεια τών Έδεσσαίων. Ένας δηλ. γενναίος και δυναμικός Νέος Έλληνισμός.

Στό πρώτο μέρος ό κ. Γ.Φ.Ρ κάμει λόγο για τόν Έδεσσαίο λόγοιο Νικόλαο Δημητρίου, τόν Λογοθέτη Βοδενών, διδάσκαλο Βοδενών περί τό 1792 πού άλληλογραφούσε μέ λογίους τής έποχης του, όπως τόν Ίω. Βηλαρά, στόν όποιο μάλιστα ήσκησε και κριτική συνθέτει, έπίσης, ό συγγρ. τό γενεαλογικό δένδρο του Νικολάου Δημητρίου ξεδιαλώνοντας, μέ τήν εύκαιρία αυτήν, άρκετά προσωπογραφικά τής οικογενείας Δημητρίου, άλλα και άλλα άφορώντα στή λειτουργία του περιωνύμου Έλληνομουσείου τών Βοδενών, τίς ιατρικές σπουδές του Νικολάου Δημητρίου στή Βιέννη, τή θέση του στό γλωσσικό ζήτημα πού ήταν διαφορετική από αυτήν τών αρχαϊστών, τών δημοτικιστών, τών κοραϊστών, τίς σχέσεις του μέ τόν Λαρισάο λόγοιο Ίω. Οικονόμου και τόν Χριστόδ. Κονομάτη, τή διαμάχη του μέ τόν Βηλαρά για τό γλωσσικό: ό Δημητρίου ήθελε μία γλώσσα *άπλη, καθαρά και από τούς σπουδαίους μεταχειριστή και από τούς άμαθείς καταληπτή*. Ακολουθώσ ό συγγρ. παρουσιάζει τόν υίο του Δημητρίου Άναστάσιο και τόν έγγονο του Νικόλαο Χ΄τάσκο, ιατρό Βοδενών.

Στό δεύτερο μέρος γίνεται λόγος για τούς Έδεσσαίους λογίους Ίωάννη Δημητρίεωσ Φιλίδη Βοδινέα και Κωνσταντίνο Μηνά-Μηνωΐδη: ό πρώτος άφησε πλήθος ένθυμήσεων από τίς όποιες πληροφορούμεθα πολλά και ποικίλα για τήν ιστορία τής Έδεσσας τών άρχων του 19ου αί., τόν χαλασμό τής Νάουσας (13 Άπριλίου 1822), τή συμμετοχή τών Έδεσσαίων στόν Άγώνα του 1821 [*Ό χαλασμός άφανισμός τής Ναούσης τρώμαξεν τήν χώραν. Παρά τούτοις όμως πολλοί νέοι από τά Βοδενά και τά χωριά, έπήρανε τά όπλα να συνταχθούν μέ τό άναρτικό ... του Μήτσου Τ(σόρα) και άνέβησαν εις τόν Όλυμπον. Ημεις εκάναμεν σίναξιν εις τούς ιερούς ναούς κρυφίως και μυστικώς και έπαρκαλέσαμεν τόν Ύψιστον να εύλογήσ η τά όπλα τών αδελφών και τών τέκνων μας και να μάς έλευθερώσ τό άτυχον έθνος μας τών Έλλήνων. Τό αυτό έγινε και εις τά χωριά*]. Ασχολείται κατόπιν ό συγγρ. μέ τόν Κωνσταντίνο Μηνωΐδη, τίς σπουδές του στο Έλληνομουσείο Βοδενών, στή Θεσσαλονίκη κοντά στόν Άθανάσιο Πάριο, τή διδασκαλία του στίς Σέρρες, τή φυγή του στή Γαλλία, τή γνωριμία του μέ τόν Άδαμάντιο Κοραή, τήν εργογραφία του, τή δράση του στο Παρίσι κατά τόν Άγώνα, τόν κατοπινό άντικοραϊσμό του και τή σχέση του μέ τόν αντίπαλο του Κοραή Παναγιώτη Κοδριζά, τή φιλία του μέ τόν Καποδίστρια, τήν αντιπαθεία του προς τούς Βαναρούς, τήν έπισκεπή του στην Άθήνα τό 1853, τήν προσφορά του στην άναβίωση τών Όλυμπιακών άγώνων.

Στό τρίτο μέρος ό συγγρ. γράφει για τούς Έδεσσαίους αγωνιστές του 1821 Παναγιώτη Ναούμ και Κωνσταντίνο Μπίνο: ό πρώτος ήταν έμπορος συνδεόμενος μέ τίς παραδουνάβιες ήγεμονίες, όπου και μυήθηκε στή Φιλική Έταιρεία, συναγωνιστής του Άλεξάνδρου Ύψηλάντη, άγωνίσθηκε στή Μακεδονία, στή Νάουσα ως έκπρόσωπος τών Έδεσσαίων, κατήλθε στή Ν. Έλλάδα μέ τούς δύο αδελφούς του, διετέλεσε πληρεξούσιος τών Μακεδόνων στίς Έθνοσυνελεύσεις αγωνιζόμενος για τήν άπελευθέρωση τής Μακεδονίας και παρά τίς άρνητικές κρίσεις γι' αυτόν του Ν. Κασομούλη, υπήρξε σημαντική προσωπικότητα τής έποχης του. Φέρεται μάλιστα μοσχοπολιτικής καταγωγής, πού σημαίνει έγκατάσταση μοσχοπολιτών, μετά τήν καταστροφή τής Μοσχολόεωσ, στην Έδεσσα (1769 και έπειτα). Ό Κ. Μπίνο έλαβε ενεργό μέρος στην επανάσταση του Όλύμπου τό 1821 μαζί μέ τόν Διαμαντή Νικολάου και έπειτα στή Χαλκιδική, τή Σκιάθο, τή Σκόπελο, τό Τρίκερι, τήν Ύδρα και πάλι στο Τρίκερι και

τή Σκόπελο με τελική ἐγκατάσταση στη Νέα Πέλλα. Τό ἐλευθερο ἑλληνικό κράτος τόν τίμησε με διάφορους στρατιωτικούς βαθμούς, ἀλλά καί τόν πλήγωσε βγάζοντας τήν περιουσία του σέ πλειστηριασμό. Σημειωτέον ὅτι ὁ Μπίνος φέρεται καταγόμενος ἀπό τήν Κατερίνη.

Τό τέταρτο μέρος τοῦ βιβλίου τοῦ Γ.Φ.Ρ. εἶναι ἀφιερωμένο στά ἑλληνικά σχολεῖα καί τούς διδασκάλους τῆς Ἐδεσσης πρῖν τό 1846, ὅπου ὁ συγγρ. ἀποδεικνύει ὅτι στήν πόλη του λειτουργοῦσαν σχολεῖα πρὸ τοῦ 1821 –τεκμηριωμένα τό 1836 καί 1837– καί τρία ἰδιωτικά γραμματοδιδασκαλεῖα μετά τό 1821. Ἀσχολεῖται, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. μέ τούς διδασκάλους Ἰωάννη Μπουσέλα (1837-1839), Ἰω. Γουγούση (post 1821), Στογιάννη Τσαλίη, Στογιάννο, Ἄναστ. Μαργαρίτη, ὅλοι τους μετά τό 1821.

Τό πέμπτο μέρος εἶναι ἀφιερωμένο στοὺς ἐπιφανεῖς Ἐδεσσαίους κατά τό πρῶτο μισό τοῦ 19^{ου} αἰ. ὡς ὁ Πρόϊος Ἰωάννου, ὁ τελευταῖος λογοθέτης τῆς πόλεως, ὁ Ἄνδρῆς Ἰω. Οἰκονόμου (1790-1860), ὁ φιλικός Νεδέλκος Λουνιάς, οἱ ἀγωνιστές τοῦ '21 Νικόλαος Ἀθανασίου, Ἀναστάσιος Δημητρίου, Δημήτριος Τροῦτζος καί πολλοί ἄλλοι.

Στό ἕκτο μέρος τοῦ βιβλίου του ὁ συγγρ. κάμει λόγο γιά τόν Οἰκουμενικό Πατριάρχη Χρῦσανθο ἀπό τό Γραμματικό Βοδενῶν (1768-1834) τοῦ ὁποῖου παρακολουθεῖ τήν πορεία ὡς μαθητοῦ στό Γραμματικό, τήν Κοζάνη, τή Νάουσα, τή Θεσσαλονίκη, τήν ἐκλογή του ὡς μητροπολίτου Βεροῖας τό 1799, τήν ἀκόλουθη ὡς Σερχῶν τό 1811, τή μυσή του στή Φιλική Ἐταιρεία, τή σχέση του μέ τόν Ἐμμανουήλ Παπά, τίς ἐνέργειές του ὡστε νά σωθοῦν οἱ Σέρρες κατά τά γεγονότα τοῦ 1821, τήν ἐκλογή του ὡς Οἰκουμενικό Πατριάρχου τό 1824, τίς κρίσεις, θετικές καί ἀρνητικές γιά τόν ἄνδρα, γιά τόν ὁποῖο ἡ κρίση τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. εἶναι πολύ θετική.

Στό ἕβδομο μέρος ὁ συγγρ. ὁμιλεῖ γιά τήν Ἐδεσσα ὑπό τόν Ἄλη Πασᾶ, γιά τόν ὁποῖο γράφει ὅτι, γιά λόγους πολιτικούς, ὁ Ἄλης ἐνίσχυσε τή θρησκευτική ἐλευθερία τῶν ὑπκόων του Ἐδεσσαίων, πού ἐκμεταλλεινόμενοι τήν πολιτική αὐτή ἐπισκεύασαν ναοὺς ἢ ἔκτισαν νέο, τήν Ἁγία Ἐλεούσα. Στήν ἴδια περίοδο ἀναφέρειται καί ἔγγραφο Ἐδεσσαίων πρὸς τόν Ἄλη ἀπό 10 Νοεμβρίου 1804, ἀπό τό ὁποῖο προκύπτει ἡ ἀρίστη κοινοτική ὀργάνωση τῆς πόλεως, ἡ ἐντυπωσιακή σύνθεση καί λειτουργία τῆς μητροπόλεως καί ὁ ρόλος τῶν συντεχνιῶν στή ζωή τῆς πόλεως. Ἐπισημαίνει, ὡσαύτως, ὁ κ. Γ.Φ.Ρ. τήν ἑλληνομάθεια τῶν Ἐδεσσαίων, τήν πληθωρική ἑλληνική παρουσία στήν πόλη, σχολιάζει ὀρισμένες λανθασμένες ἀπόψεις τοῦ Ἀγγλο περιηγητοῦ W. M. Leake πού ἐπισκέπτεται τήν Ἐδεσσα τό 1806.

Τό βιβλίο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. καταλείεται μέ τίς πηγές (ἐπιστολή τοῦ Νικολάου Λογοθέτου πρὸς τόν Χριστόδουλο Κονομάτη, Βηλαρά πρὸς Ἰω. Οἰκονόμου κ.λπ.) πρόκειται γιά πηγές πού χρησιμοποιήσε ὁ συγγρ. στό κύριο σῶμα τοῦ βιβλίου του. Παραθέτει, τέλος, τή βιβλιογραφία.

Συμπερασματικῶς τό ἔργο τοῦ κ. Γ.Φ.Ρ. γιά τήν Ἐδεσσα κατά τόν 19ο αἰ. εἶναι μία σημαντική συμβολή γιά τή γνώση τῆς ἱστορίας τῆς ὁμορφῆς αὐτῆς μακεδονικῆς πόλεως. Ὁ συγγρ. παρουσίασε προσωπικότητες τοῦ 19ου αἰ. πού συνέδεσαν τή δράση τους ὄχι μόνον μέ τήν πόλη τους, ἀλλά καί τή Μακεδονία καί τήν Ἑλλάδα γενικότερα, ξεδιάλυνε ὀρισμένες ἀδιευκρίνιστες πτυχές τῆς ἱστορίας τῆς Ἐδεσσης, προέβαλε θεσμούς τῆς, ὡς ὁ κοινοτισμός, ἡ παιδεία, ἡ ἐκκλησία. Βιβλίο καλογραμμένο καί ἐκδομένο ἀπό ἓνα δραστήριο σύλλογο, τή Λαογραφική Ἐταιρεία Νομοῦ Πέλλας, ἀναδεικνύει ἐτι περισσότερον τήν ἱστορική αὐτή πόλη τῆς Μακεδονίας.